
bij hetgeen de auteur schetst van de studentenrebellie in 1833 en het daaropvolgende edict van de academische senaat aan het einde van genoemd jaar (449-456): dat jaar vond ook de correspondentie tussen H. de Cock en Hofstede de Groot plaats, die in december 1833 De Groots *Gedachten* geboren deed worden. Een dergelijk samenvallen van gebeurtenissen in de studentenwereld en op religieus-kerkelijk gebied valt tevens op te merken bij de door Caljé beschreven strijd binnen het Groninger corps. *Vindicat* werd gedurende het studiejaar 1867/68 geteisterd door een strijd tussen conservatieve aristocraten, die tot dan toe de touwtjes in handen hadden gehad, en een groep democratisch gezinden (499-510). De auteur verwijst in dit verband naar de strijd die zich in deze tijd in politiek Den Haag afspeelde, waar de conservatieven op hun laatste benen liepen, maar hij had ook kunnen wijzen op de Hervormde Kerk. Dankzij de in 1867 ingevoerde kerkelijke verkiezingen lagen ook daar de conservatieven op veel plaatsen zwaar onder vuur; de stad Groningen vormde van dit laatste een eminent voorbeeld. De grote invloed die de Groninger theologen in hun stad dankzij het coöptatie-systeem jarenlang hadden kunnen uitoefenen, werd toen in één keer nagenoeg weggevaagd.⁷

Kerkhistorische kanttekeningen

De studie van Caljé maakt nog eens duidelijk dat een kerkhistoricus niet dan tot zijn of haar schade de resultaten van het 'profane' historisch onderzoek links kan laten liggen. Daarom valt het toe te juichen dat bij het onderzoek van de negentiende eeuw in Nederland kerk- en algemene historici in toenemende mate kennis van elkaars werk nemen; hun onderzoeksterreinen overlappen elkaar zelfs nogal eens.⁸ Dit gezegd zijnde, dient evenwel ook het omgekeerde onderstreept te worden: wie bijvoorbeeld als cultuur- of maatschappijhistoricus kerk en theologie in het onderzoek betreft, dient zich terdege op de hoogte te stellen van de specifieke hoedanigheden van dit terrein.

De Groninger theologanten en hun hoogleraren, Van Oordt, Hofstede de Groot, Pareau en (na Van Oordts vertrek in 1839) W. Muurling, spelen in Caljés studie een belangrijke rol. Ze fungeren dikwijls als toetssteen voor een aantal theorieën dat hij aan zijn cijferreeksen koppelt (vgl. 34). Er zijn echter de nodige kanttekeningen te plaatsen bij de wijze waarop de auteur de Groninger godgeleerden en hun richting in beeld brengt. Ik spits mijn kritiek toe op een vijftal belangrijke punten. Deze betreffen achtereenvolgens het gebruik van schriftelijke bronnen, dito van prosopografische gegevens, de afbakening en de inhoud van de theologische studie, de beschrijving van het theologantencohort 1840 en tenslotte het beeld van de Groninger faculteit en richting.

⁷J. Vree, 'P. Hofstede de Groot en de vergadering der Evangelische Alliantie. Een beslissende episode uit de nadagen van Groninger richting en Réveil (1864-1867)', in: *Documentatieblad voor de Nederlandse kerkgeschiedenis* (DNK) 34 (mei 1991), 13-38.

⁸Zie voor dit laatste o.a. Annemarie Houkes, *Christelijke vaderlanders. Godsdienst, burgerschap en de Nederlandse natie (1850-1900)*, Amsterdam 2009.